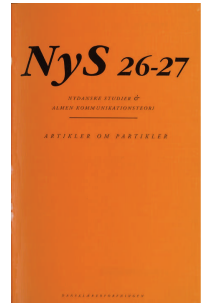

NyS

Titel:	Om <i>sig</i> og <i>sig selv</i>
Forfatter:	Ulrik Hvilshøj
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori</i> 26+27. <i>Artikler om partikler</i> , 2000, s. 11-34
Udgivet af:	Dansklærerforeningen
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

OM SIG OG SIG SELV

Medium og refleksiv i dansk¹

AF ULRIK HVILSHØJ

1 INDLEDNING

I sin *Methodisk Forsøg til en Fuldstændig Dansk Syntax* har den danske grammatiker Jens Pedersen Høysgaard et længere afsnit om "Verba Reflexiva". Om afsnittets omfang siger han:

At jeg (...) har skrevet skrevet saa meget om dem, er skeet for at gjøre dem bekante og kjendelige fra andre Verba, og til et Beviis paa, at de for deres Mængde og særdeles Beskaffenhed fortjene en egen Betragtning i Dansken (Høysgaard 1752:299).

Ser man på senere grammatikker og sprogbrugsbeskrivelser, må man konstatere at emnet refleksivitet hvad enten det er beskrevet med fokus på verber eller pronominer, har fået en "egen Betragtning i Dansken"; bedst kendt er formentlig Diderichsens knap 100 sider lange artikel *Om Pronominerne sig og sin* fra 1939. Litteraturen om refleksivitet i dansk har dog hovedsagelig beskæftiget sig med den i visse kontekster overlappende distribution mellem *sig* og *sin* og de ikke-refleksive pronominer *ham/hende/den/det* og *hans/hendes/dens/dets*. Heri ligger et problem der længe har optaget de danske grammatikere, måske fordi det ikke kun er hos forfattere opvokset i Jylland eller i "den mere skødesløse Dagligtale", men også "hos en Række af vore bedste Prosaister", som Diderichsen (1939:18) skriver, at man finder eksempler på en sprogbrug der er i strid med den traditionelle grammatiks regler. Diderichsens artikel handler næsten udelukkende om det problem. Hvor interessant problemstillingen end er, har det ensidige fokus på brugen af *sig* og *sin* over for de ikke-refleksive pronominer medført at centrale aspekter ved refleksivitet i dansk enten ikke er blevet bemærket eller er blevet negligeret i tidligere beskrivelser. Disse aspekter knytter an til distributionen af størrelserne *sig* og *sig selv* og behandles i denne artikel.

Artiklens centrale påstand er at det er *sig selv*, og ikke *sig*, der markerer refleksivitet i dansk. Påstanden støttes bl.a. af en række tværsproglige observationer; nogle få af disse præsenteres herunder.

Se først på (1) der i grammatikker over dansk ofte gives som et godt eller typisk eksempel på en konstruktion med et refleksivpronomen, dvs. en refleksivkonstruktion:

- (1) Han vaskede sig.

Se dernæst på sætningerne (2)-(8) der indeholder repræsentative eksempler på typiske refleksivkonstruktioner fra en række ubeslægtede og typologisk forskellige sprog, og læg især mærke til de danske oversættelser:²

(2)	Karika	nafsahu.		(arabisk)	
	hadede	REFL:3:SG:POSS			
	'Han hadede sig selv.'				
(3)	He	hit himself.		(engelsk)	
	'Han slog sig selv.'				
(4)	Mies	raksastaa	vain	itseään.	(finsk)
	mand	elske:3:SG	kun	REFL:PAR:3:POSS	
	'En mand elsker kun sig selv.'				
(5)	Mi	gaafi	hooreqam.		(fula)
	jeg	sårede	REFL:1:SG:POSS		
	'Jeg sårede mig selv.'				
(6)	Emísei	heautón.			(græsk)
	hadede	3:SG:REFL			
	'Han hadede sig selv.'				
(7)	Imminut	tuqup-puq.			(grønlandsk)
	REFL:ALL	dræbe-3:SG:INDIK			
	'Han dræbte sig selv.'				
(8)	On	nenavidel	sebja.		(russisk)
	han	hadede	REFL		
	'Han hadede sig selv.'				

Det såkaldte refleksivpronomen *sig* forekommer i de fleste af oversættelserne ovenfor, men aldrig alene; markøren optræder overalt i selskab med *selv*

hvis tilstedeværelse i disse sætninger er obligatorisk. Noget tyder derfor på at dansk bruger *sig selv* (*mig selv, dig selv, os selv, jer selv*) hvor sprogene nævnt ovenfor anvender deres refleksivmarkører.

På den baggrund er det vanskeligt at se *sig* som et refleksivpronomen, og endnu vanskeligere bliver det hvis vi oversætter nogle af de sætninger der i grammatikker over dansk gives som gode eksempler på refleksivkonstruktioner. Af (9)-(15) fremgår det at ingen af de nævnte sprog ved oversættelse af sådanne eksempler anvender deres refleksivmarkører; de bruger alle en anden type markør eller blot intransitiv morfologi:

(9) 'Iytasal. MEDIUM:vaske 'Han vaskede sig.'	(arabisk)
(10) He washed. ³ 'Han vaskede sig.'	(engelsk)
(11) Nainen esittä-yty-i. kvinde præsenterer-MEDIUM-IMPERF 'En kvinde præsenterede sig.'	(finsk)
(12) 'O loot-ake. han vaskede-MEDIUM 'Han vaskede sig.'	(fula)
(13) Eloúe-to. vaskede-3:SG:MEDIUM 'Han vaskede sig.'	(græsk)
(14) Asap-poq. vaske-3:SG:INDIK 'Han vaskede sig.'	(grønlandsk)
(15) On myl-sja. han vaskede-MEDIUM 'Han vaskede sig.'	(russisk)

Ud over det forhold at disse sprog generelt ikke anvender deres refleksivmarkører hvor dansk anvender *sig*, er der i (9)-(15) endnu en vigtig observation at foretage, nemlig at *sig* flere steder korresponderer med en såkaldt mediummarkør. Kategorien medium beskrives i afsnit 2.1.2; foreløbig kan vi nøjes med at notere denne korrespondens samt de øvrige observationer

foretaget ovenfor der alle viser at det i et typologisk perspektiv er problematisk at kalde *sig* et refleksivpronomen.

Påstanden om at *sig selv* fungerer som refleksivmarkør, og at *sig* ikke gør det, støttes af en række forskelle i *sig* og *sig selv*s distribution der hidtil har levet i ubemærkethed i de hjemlige beskrivelser af dansk og er blevet utilfredsstillende forklaret eller mangelfuldt beskrevet i de ganske få engelsksprogede arbejder der har observeret dem. Først og fremmest bygger påstanden dog på en definition af refleksivitet der adskiller sig fra tidligere definitioner ved at være af et overvejende semantisk-pragmatisk tilsnit og ved at være formuleret på et bredt tvær sprogligt grundlag. Definitionen gives i afsnit 2 der beskæftiger sig med refleksivitet i et alment og typologisk perspektiv. Afsnittet forholder sig ikke direkte til den problemstilling der knytter sig til distributionen af *sig* og *sig selv*, men det tilbyder en definition af refleksivitet der har konsekvenser for hvordan refleksivitet bør beskrives i såvel typologiske undersøgelser som i undersøgelser af enkeltprog. Dette udsagn bekræftes af analysen af refleksivitet i dansk i afsnit 3.

2 REFLEKSIVITET

Ved refleksivitet forstås traditionelt en egenskab ved en syntaktisk konstruktion i hvilken to argumenter til et prædikat har identisk reference. Normalt defineres begrebet med henvisning til koreference mellem subjekt og objekt, jf. fx Givón der giver den følgende definition af hvad han kalder "ægte" refleksiver: "The subject is coreferent with the object, and thus acts upon itself (reflexively)" (1990:628).

Et gennemgående træk ved de fleste definitioner og beskrivelser af refleksivitet er fraværet af en semantisk karakteristik af det vi kan kalde den refleksive situation. Dette skyldes dels den traditionelle transformationsgrammatiske opfattelse af at en redegørelse for distributionen af de refleksive pronomener kan foretages næsten udelukkende med reference til syntaktiske domæner, dels nyere pragmatisk orienterede opfattelser der mener at sagen bedst belyses med henvisning til hhv. konversationsmaksimer (Levinson 1987, 1991) og såkaldt *referential accessibility* (Ariel 1988, 1994). Implicit heri ligger en formodning om at de semantiske aspekter ved refleksivitet nok er vigtige, men også forholdsvis trivielle: Det handler om at argumenterne der repræsenterer to deltagere i en situation, refererer til den samme entitet, dvs. om koreference. Begrebet

koreference indgår under en eller anden betegnelse i alle behandlinger af refleksivitet jeg kender til, og tillægges som oftest stor værdi, men udforskes sjældent nærmere.

2.1 REFLEKSIVERNES SEMANTIK

Jeg vil i dette afsnit se nærmere på refleksivernes semantik og demonstrere at den er alt andet end triviell. Med udgangspunkt i tværsproglige arbejder af Suzanne Kemmer og John Haiman, der hører til nogle af de relativt få lingvister der har beskæftiget sig med de semantiske aspekter ved refleksivitet, vil jeg foreslå at koreferencen i den refleksive situation ikke bare er et spørgsmål om koreference, men om *uventet koreference*, og at det forhold sammen med et andet, beslægtet forhold, *deltagernes grad af distinkthed*, er de væsentligste aspekter ved refleksivernes semantik. Det er aspekter der sætter os i stand til at skelne mellem den refleksive situationstype og beslægtede situationstyper der ofte analyseres som refleksive, men ikke er det, nemlig mediumsituationer.

Af det foregående fremgår det at jeg med semantik, i lighed med bl.a. Langacker (1987), forstår en begrebmæssig og erfaringsbaseret, snarere end en sandhedsbetinget semantik. Betydningen af et udtryk, hvad enten det er et ord eller en sætning, er lig de begreber og forestillinger det aktiverer hos sprogbrugeren. Vigtigst i den aktuelle sammenhæng er at betydning dermed involverer sprogbrugers viden om og forventninger til hvilke deltagere der normalt indgår i en handling eller en aktivitet, og hvad argumenterne der repræsenterer dem, refererer til. Det vil snart stå klart hvad jeg mener hermed.

2.1.1 DEN REFLEKSIVE SITUATION VS. DEN TRANSITIVE SITUATION

Lad os først sammenligne den refleksive situation med den transitive. Et karakteristikum ved den prototypiske transitive situation er at deltagerne refererer til distinkte entiteter som fx i (16):

(16) Holger slog en lille hund.

Hvis agenten i stedet retter denne handling mod sin egen person som i (17), opstår den specielle – refleksive – situation at prædikatets argumenter

refererer til den samme entitet fremfor til distinkte entiteter som man skulle forvente i den prototypiske transitive situation:

(17) Holger slog sig selv.

Det er netop i dette element af forventning at et centralt træk ved refleksivernes semantik skal findes. Det er indlysende at refleksivmarkøren er til stede for at signalere at argumenterne er koreferentielle, men fordi den ofte optræder sammen med transitive verber, er det endvidere rimeligt at antage, som bl.a. Kemmer (1995:65) gør det, at refleksivmarkørens funktion ikke alene er at signalere koreference, men at signalere koreference *hvor det ikke forventes* (se også Haiman 1983, 1985, 1995 og Faltz 1989).

At denne tillægsformulering til den traditionelle definition ikke er et forsøg på at få en banal sag til at se kompleks ud, understøttes af den kendsgerning at mange sprog har en særlig markør der optræder i forbindelse med bestemte klasser af verber til hvis argumenter den *normale forventninger* at de refererer til den samme entitet. En sådan markør kaldes en mediummarkør (eng. *middle marker*) idet den markerer hvad Kemmer (1993) refererer til som mediumsituationstyper.

2.1.2 DEN REFLEKSIVE SITUATION VS. MEDIUMSITUATIONER

Betegnelsen medium bruges traditionelt om en verbalform der morfologisk står i opposition til den aktive og den passive form. Eksempler fra fula, et niger-kongo-sprog, ses i (18) fra Klaiman (1992:35-36; de danske oversættelser er mine); (18c) er en såkaldt mediumkonstruktion, hvor verbet er markeret med mediummarkøren *-ake*:

(18a) 'o   loot-ii   mo
         han   vaske:PERF-AKTIV   ham
         'Han vaskede ham.'

(18b) 'o   loot-aama
         han   vaske:PERF-PASSIV
         'Han blev vasket.'

(18c) 'o   loot-ake
         han   vaske:PERF-MEDIUM
         'Han vaskede sig.'

Kemmer (1993) har i sin undersøgelse af kategorien medium, der bygger på data fra ca. 30 sprog, isoleret en række mediumverbalklasser der viser sig at være markeret med mediummarkører i sprog efter sprog. De vigtigste af disse typer, her illustreret med danske eksempler, er: soigneringsmedium (*frisere sig, barbere sig*), kropshandlingsmedium (*strække sig, vende sig, sætte sig, lægge sig*), indirekte medium (*erhverve sig, få sig*), følelsesmedium (*beklage sig, glæde sig*), kognitionsmedium (*tænke sig, forestille sig*) og spontan medium (*åbne sig, lukke sig*).

Fællestræk for såvel disse situationstyper som for den refleksive situation er koreference mellem verbets argumenter samt at den handling der beskrives af verbet "affects the subject of the verb or his interests" (Lyons 1968:373). Det sidste træk er det karakteristikum der traditionelt siges at kendetegne mediumkategorien, men eftersom det deles af refleksiverne, kan hverken det eller koreferentialiteten forklare hvorfor visse sprog koder mediumsituationer forskelligt fra refleksive situationer – hvad enten de gør det med en særlig mediummarkør som russisk i (19b) eller ved hjælp af intransitiv morfologi som engelsk i (20b):

(19a) On   nenavidit   sebja.
           han   hader   REFL
           'Han hader sig selv.'

(19b) On   brejet-sja.
           han   barberer-MEDIUM
           'Han barberer sig.'

(20a) He hates himself.

(20b) He shaves.

Ifølge Kemmer (1993) er et af de forhold der motiverer den formelle kontrast mellem refleksiv- og mediumsituationer, uventet vs. forventet koreference mellem verbets argumenter. Mediumverber betegner en klasse af handlinger der selvom visse af dem til tider kan udføres på andre, almindeligvis udføres af folk på sig selv. Påstanden er dermed at der til et verbum som fx *vaske* er knyttet en forventning om koreference mellem dets argumenter. Det samme gælder ikke et verbum som *hade*; til *hade* er der en forventning om at argumenterne netop ikke refererer til den samme entitet. Uafhængig støtte til den påstand kommer fra fortolkningen af nominaliseringer i fx frisisck. En nominalisering af *waskje* 'vaske' fortolkes altid som

beskrivende en handling der er rettet mod den underforståede agent, mens en nominalisering af *haatsje* 'hade' altid gives den modsatte fortolkning, dvs. at handlingen eller begivenheden ikke er rettet mod den underforståede agent, men mod en anden. Sammenlign (21a)-(21b) fra Reinhart & Reuland (1991:299):

- (21a) *waskjen is sîn*
washing (oneself) is healthy
- (21b) *haatsjen is net sîn*
hating (only someone else) is not healthy

Forskellige undertyper af verber der falder under mediumkategorien, er blevet behandlet under navne som inherente refleksiver, kvasirefleksiver og pseudorefleksiver. De beskrives ofte som semantisk refleksive verber, men beskriver som regel ikke refleksive situationer. Det fremgår som bl.a. Haiman (1983, 1985) har argumenteret for, ikke alene af forskellen forventet vs. uventet koreference, men også af forskellige konceptualiseringer af de to situationstyper.

I den refleksive situation udfører agenten en handling rettet mod sig selv på omtrent samme måde som han eller hun ville udføre den på andre. Selvom den refleksive markør signalerer at argumenterne der repræsenterer situationens to deltagere, er koreferentielle, opfattes de to deltagere i en vis forstand som distinkte. Tag fx (22a)-(22b) fra Haiman (1995:223):

- (22a) *I got up.*
- (22b) *I got myself up.*

Ifølge Haiman er den mest plausible tolkning af den refleksive sætning i (22b) at agenten på en eller anden måde er besværet, handikappet eller meget søvnig, og derfor er tvunget til at behandle sin krop som dødvægt eller som et fremmedlegeme, dvs. omtrent som han eller hun ville behandle et andet objekt. De to deltagere, udtrykt ved *I* og *myself*, kan derfor siges til en vis grad at være distinkte: Der skelnes mellem den der igangsætter handlingen, og den der berøres af den.

I mediumsituationen i (22a), og i (23a) nedenfor, er der ikke på samme måde en konceptuel adskillelse mellem den handlende og den påvirkede; der skelnes ikke mellem en agent og en patient. I mediumsituationerne udfører agenten en handling rettet mod sig selv der ofte indebærer at agen-

tens egen krop eller de i handlingen berørte kropsdele indgår som en integreret eller uadskillelig del af aktiviteten. En aktivitet der har en helt anden karakter hvis han eller hun retter den mod andre objekter, jf. (23b):

(23a) Han lagde sig på sengen.

(23b) Han lagde frakken på sengen.

På baggrund af observationerne foretaget i dette afsnit kan den refleksive situation sammenfattende siges at adskille sig fra mediumsituationen mht. to parametre, udtrykt i (24a)-(24b):

(24a) *forventning om koreference*: i den refleksive situation er koreferencen mellem argumenterne der repræsenterer situationens deltagere, uventet; i mediumsituationen er den forventet;

(24b) *grad af distinkthed*: i den refleksive situation opfattes deltagerne til en vis grad som distinkte entiteter, men ikke totalt fordi argumenterne er koreferentielle; i mediumsituationen opfattes deltagerne som non-distinkte.

2.2 OPSUMMERING

I sin typologiske undersøgelse af refleksivitet opstiller Faltz (1985) en universel "arketypisk refleksiv kontekst", hvori den refleksive situation beskrives af en simpel sætning med ét prædikat hvis argumenter, hhv. en menneskelig agent eller erfaringer og en patient, refererer til den samme entitet. Den definition lider af den samme svaghed som den traditionelle karakteristik af mediumkategorien; den formår ikke at skelne mellem refleksiv- og mediumsituationer, men hvis den kombineres med parametrene i (24a)-(24b), fås en brugbar semantisk beskrivelse af den prototypiske refleksive situation, udtrykt i (25):

(25) Den prototypiske refleksive situation er en simpel situation med to deltagere, hhv. en agent eller erfaringer og en patient, der er repræsenteret af to argumenter der mod forventning refererer til den samme entitet, men hverken opfattes som totalt distinkte (som i den transitive situation) eller non-distinkte (som i mediumsituationen).

Vi har i dette afsnit set at begrebet refleksivitet i en bred, traditionel forstand dækker alle situationer i hvilke der er koreference imellem to argumenter til et prædikat, og at det i en snæver forstand dækker de situationer

i hvilke koreferencen er uventet. Ved bl.a. at indføre parameteren forventning om koreference er vi blevet sat i stand til at skelne mellem de prototypiske refleksive situationer, de situationer der altid markeres med en særlig refleksivmarkør i sprog der har en sådan (Hvilshøj 1998:8), og de beslægtede mediumsituationer der ofte analyseres som refleksive, men ikke er det i begrebets snævre forstand. Ikke alle sprog skelner formelt mellem refleksiv- og mediumsituationer, men mange gør. I en typologisk undersøgelse af refleksivitet er sondringen derfor uhyre vigtig, og som det vil fremgå af det følgende, spiller den tillige en afgørende rolle i beskrivelsen af dansk.

3 REFLEKSIVITET I DANSK

Dansk siges traditionelt at have to særlige refleksive pronominer der bruges ved henvisning til en tredjepersons antecedent: pronomenet *sig*, der bruges hvad enten antecedenten står i ental eller flertal, og det possessive *sin* (*sit/sine*), der bruges når besidderen er tredje person ental; er besidderen tredje person flertal, bruges *deres*.⁴ I første og anden person bruges i refleksiv anvendelse de ikke-refleksive personlige pronominer: *mig/min*, *os/vores* og *dig/din*, *jer/jeres*. Tabel 1 er udtryk for den traditionelle opfattelse af det danske refleksivparadigme.

TABEL 1 Det danske refleksivparadigme

	REFLEKSIV		REFLEKSIV POSSESSIV	
	SG	PL	SG	PL
1	mig	os	min	vores
2	dig	jer	din	jeres
3	sig		sin	deres

Om tidligere beskrivelser af refleksivitet i dansk rækker det her at gentage at de navnlig er optaget af brugen af *sig* og *sin* over for de ikke-refleksive tredjepersonspronominer (se Hvilshøj 1998:43-48 mht. et eksempel på en traditionel fremstilling af refleksivitet i dansk). I de danske grammatikker omtales kontrasten *sig* over for *sig selv* enten kun ganske kortfattet eller slet ikke. Hverken Diderichsen (1939, 1946) eller Mikkelsen (1911) nævner

forskellen, og de bringer begge kun få eksempler på *sig* i selskab med *selv*. Der synes i de fremstillinger at være en indirekte formodning om at forskellen på *sig* og *sig selv* er syntaktisk og semantisk irrelevant, og at vi derfor må antage at forskellen er pragmatisk motiveret. Allan et al. (1995:166) bemærker at "in emphatic use, i.e. with contrastive emphasis, the word *selv* is usually added to *sig*." Det gælder fx for (26b):

(26a) Peter vaskede sig.

(26b) Peter vaskede sig selv.

Selv signalerer her enten at det var *sig selv* Peter vaskede og ikke en anden, eller at det var Peter selv og ikke fx hans mor der vaskede ham. *Selv* synes i (26b) ganske rigtigt at fungere som en markør af emfase eller kontrast, men i forsøget på at afdække de semantiske eller pragmatiske forskelle der kommer frem i kontrasten *sig* over for *sig selv*, er det ikke minimalpar af den type som vi ser i (26a)-(26b), vi skal tage udgangspunkt i. Det er mere frugtbart at se på de tilfælde hvor *sig* og *sig selv* er komplementært distribueret, og sådanne tilfælde findes der faktisk en lang række af – på trods af de traditionelle beskrivelser tavshed på dette punkt.

3.1 SIG VS. SIG SELV: DISTRIBUTION

Hvor hovedparten af de danske grammatikere mener at *selv* i forbindelse med *sig* er en art *optional* emfatisk markør, viser de distributionelle fakta noget andet. Ved en lang række verber er *sig selv*s tilstedeværelse *obligatorisk* når der er koreference mellem verbets argumenter. Ved andre verber er *sig selv* udelukket under de samme betingelser; ved disse kan kun *sig* forekomme. Ved en tredje type verber kan både *sig* og *sig selv* forekomme. Eksempler på de tre typer ses i (27)-(29):⁵

- (27) Han arresterede / bedrog / beundrede / dræbte / elskede / foragtede / forgiftede / hadede / hjalp / hørte / kærtegnede / myrdede / opererede / pinte / rådgav / snød / spurgte / så / torturerede / tævede / undersøgte / underviste / vejledte *sig selv*.
- (28) Han besindede / betakkede / blærede / brokkede / brystede / forelskede / forha-stede / forløftede / forregnede / godtede / hyggede / korsede / skammede / teede / ømmede *sig*.
- (29) Han barberede / brændte / druknede / forsvarede / friserede / gemte / hængte / præsenterede / pyntede / skød / slog / sminkede / tørrede / vaskede *sig* / *sig selv*.

Verberne i (28) benævnes traditionelt inherent eller ægte refleksive eller blot refleksive verber. Hermed menes verber der kun kan tage et refleksivt objekt, til forskel fra de "uægte" refleksive verber i (29) der også kan tage andre typer objekt. Om forholdet mellem disse to typer og verberne i (27) hvor *sig* er udelukket, siges der intet i den danske litteratur. Der findes nogle få engelsksprogede arbejder (bl.a. Vikner 1986 og Jakubowicz 1994) der har bemærket den i visse kontekster komplementære distribution, men ingen af dem tilbyder en holdbar forklaring på hvad der motiverer den formelle kontrast *sig* vs. *sig selv* (se Hvilshøj 1998:48-55). En tilfredsstillende forklaring kan derimod gives med henvisning til distinktionen medium-over for refleksivsituationer.

3.2 SIG VS. SIG SELV:

MEDIUMMARKØR VS. REFLEKSIVMARKØR

Ovenfor præsenteredes data der eliminerer den traditionelle formodning om at *selv* i forbindelse med *sig* altid er en art optionel emfatisk markør. Sætningerne i (27) viste at *sig+selv* er obligatorisk ved visse verber når der er koreference mellem verbets argumenter. Verberne i disse sætninger er alle såkaldte ekstroverte verber (jf. Haiman 1983), dvs. de beskriver handlinger der normalt rettes mod andre. Med terminologien fra den almene definition af refleksivitet kan vi sige at disse verbers argumenter mod forventning refererer til den samme entitet og i øvrigt opfattes som hverken totalt distinkte eller non-distinkte. Desuden er sætningerne i (27) alle simple, og de består af ét prædikat med to argumenter der betegner hhv. en menneskelig agent eller eksperier og en patient. Sætningerne er med andre ord alle eksempler på prototypiske refleksive situationer der i en lang række sprog markeres med en særlig refleksivmarkør i hvert fald i tredje person. I sin typologiske undersøgelse af refleksivmarkering fandt Faltz ingen sprog med mere end én type refleksivmarkør. Som Kemmer (1993:47) bemærker, er det forhold om ikke et absolut universalium, så dog en universel tendens, hvilket betyder at den markør der optræder i den prototypiske refleksive situation i et givet sprog, er refleksivmarkøren i det sprog. På den baggrund og på baggrund af *sig selv*'s obligatoriske tilstedeværelse i eksemplerne i (27) må *sig selv* betragtes som refleksivmarkøren i dansk. Heraf følger det at *sig* ikke kan have status af en refleksivmarkør, men må markere noget andet end refleksivsituationer. En oplagt mulighed er at betragte *sig* som en mediummarkør.

3.2.1 SIG SOM MEDIUMMARKØR

Der er mindst tre gode grunde til at betragte sig som en mediummarkør: *i.* Ser vi på hvordan forskellige mediumsituationer udtrykkes i dansk, opdager vi at *sig* optræder i en stor del af disse; *ii.* i sprog med særlige mediummarkører udtrykkes disse altid med mindre morfologisk eller fonologisk materiale end refleksivmarkørerne; størrelserne *sig* og *sig selv* synes at leve op til denne universelle korrelation; *iii.* det er ydermere kendetegnende for sådanne sprog at der ved visse verber er mulighed for at begge former, den lette og den tunge, forekommer, og da er kontrasten altid forbundet med en forudsigelig betydningsforskel der har at gøre med en kontrast mellem refleksiv og medium; det samme synes at gøre sig gældende i dansk. Her kan jeg kun uddybe den første af de tre gode grunde (se i stedet Hvilshøj 1998:56-68).

Nedenfor nævnes en række mediumsituationstyper som ofte markeres med en mediummarkør i sprog der betjener sig af en sådan (se Kemmer 1993 mht. en gennemgang af de enkelte mediumtypers semantiske karakteristika). Det er på forhånd vigtigt at understrege at differentieringen i typer er foretaget på et semantisk grundlag, og at det således ikke hævdes at dansk skelner imellem dem på et formelt grundlag. Nogle af de relevante verbalklasser kan forekomme med flere typer objekt, andre blot med én bestemt type, men det er ikke eventuelle formelle forskelligheder der er af interesse her: Det vigtige er at vise at disse mediumsituationer der er identificeret på et bredt tværsprogligt grundlag, markeres med *sig* i dansk.

Det gælder bl.a. for *soigneringsmedium* (30), *kropshandlingsmedium* (31), *indirekte medium* (32), *følelsesmedium* (33) og *kognitionsmedium* (34):

- (30) Han barberede / friserede / pudrede / pyntede / redte / skrubbede / sminkede / tørrede / vaskede sig / klædte sig på / smurte sig ind / så sig i spejlet.
- (31) Han bukkede / bøjede / drejede / dukkede / kastede / lagde / rejste / satte / smed / strakte / vendte / vred sig.
- (32) Han erhvervede sig rettighederne / byggede / fik / købte / valgte sig et hus / spiste / lavede / smurte sig en mad / gik / løb sig en tur.
- (33) Han beklagede / besindede / blærede / brokkede / forelskede / frydede / glædede / godtede / hyggede / morede / skammede / undskyldte / ærgrede sig / følte sig glad / hidsede sig op.
- (34) Han besluttede / bestemte / fordybede / koncentrerede / noterede / undrede sig / forestillede sig noget / hæftede sig ved noget.

Øvrige, mere specifikke mediumsituationstyper end de ovenstående har at gøre med eksempler på: *utilsigtet selvbeskadigelse* (35); *selvmord* (36), der

indeholder verber der i modsætning til rent ekstroverte livsfrarøvelsesverber som *dræbe* og *myrde*, beskriver typiske måder at tage livet af sig på; *parathed* (37); *selvkontrol* (38) og endelig *selvbeskyttelse* (39). Alle typerne har i dansk medlemmer der markeres med *sig*.

- (35) Han brændte / rev / skar / slog sig.
- (36) Han druknede / hængte / skød sig.
- (37) Han forberedte sig / gjorde sig klar.
- (38) Han kunne ikke beherske / styre sig / opføre sig ordentligt.
- (39) Han beskyttede / forskansede / forsvarede / garderede / gemte / skjulte sig.

I modsætning til de hidtil nævnte typer der alle har at gøre med handlinger igangsat af en menneskelig eller animat deltager, findes der en mediumtype, *spontan medium*, der betegner en handling eller proces der enten sættes i gang spontant eller af en ikke udtrykt agent. En række af de spontane mediumsituationer markeres i dansk med *sig*, jf. (40):

- (40) Pulveret opløste sig / rygtet spredte sig / vejen forgrenede sig / mindet fortonede sig / døren åbnede / lukkede / slog sig.

Den sidste af de større mediumsituationstyper jeg vil nævne her, er *passiv medium*. Typen, der kan inddeles i en række undertyper, ligner den spontane medium idet den fremhæver den berørte deltager, men den adskiller sig fra denne ved altid at underforstå en (oftest menneskelig) agent.⁶ En passiv mediumsituationstype der i dansk markeres med *sig*, ses i (41). Det er en type der betegner den lethed eller vanskelighed hvormed den handling der beskrives af verbet (her det infinitte), ifølge taleren lader sig udføre. Af den grund kaldes den ofte "facilitativ" (jf. fx Faltz 1985:13). Den forekommer i dansk som oftest i forbindelse med verbet *lade*:

- (41) Trøjen lader sig let vaske / resultatet lader sig kun vanskeligt udregne / bogen lader sig let læse / det kan sagtens lade sig gøre / det kan ikke betale / svare sig.

Disse mediumsituationstyper er alle identificeret af Kemmer (1993). Det er klart at de nævnte typer ikke redegør for alle forekomster af *sig*, men de redegør for en betragtelig del af forekomsterne af *sig* i simple sætninger (om *sig* i andre sammenhænge, se afsnit 3.4). Dette udsagn er ikke baseret på statistiske opgørelser, men alene på impressionistiske observationer af distributionen af *sig* i data fra Projekt Bysociolingvistik's talesprogs korpus

(se Juel Henriksen 1997 mht. en karakteristik). I det korpus findes en række forekomster der ikke falder ind under de typer Kemmer har isoleret, men vi kan til Kemmers mediumtyper bl.a. føje *permissiv medium* (42), der er beslægtet med facilitativ medium idet den udtrykkes ved hjælp af *lade sig*-konstruktionen (forskellen er at subjektet i den permissive medium altid er animat); *resultativ medium* (43), jf. Everaert (1986:54f.); *selv-kvalifikationsmedium* (44) samt *stativ medium* (45), jf. Hermodsson (1952:29):

- (42) Han lod sig forvirre / piske / undersøge / undertrykke / ydmyge / udnævne / etc.
- (43) Han stirrede sig blind / talte sig hæs / spiste sig mæt / røg sig skæv / drak sig fuld / arbejdede sig op / købte sig fattig / maste sig frem / kedede sig ihjel.
- (44) Han dygtiggjorde / kvalificerede / specialiserede / uddannede / øvede sig / lærte sig russisk / tilegnede sig viden.
- (45) Han befandt / opholdt sig (på et sted).

På baggrund af tilføjelsen af disse og andre mediumsituationstyper synes det rimeligt at antage, selvom det er en antagelse der naturligvis bør underbygges af en systematisk undersøgelse, at alle forekomster af *sig* i simple sætninger vil kunne forklares dels ud fra en sofistikering af den semantiske karakteristik Kemmer (1993) har givet af mediumsituationerne, dels ud fra en undersøgelse af *sigs* og visse verbers historiske udvikling.

Det er indlysende, for enhver sprogbruger tror jeg, at alle forekomster af *sig* på en eller anden måde er beslægtede, men det er ikke ensbetydende med at de semantiske relationer mellem alle de forskellige anvendelser er synlige i et synkront perspektiv. I de idiomatiske eksempler (46)-(48) kan *sig* således ikke umiddelbart karakteriseres som et typisk tilfælde af mediummarkøren; her er det vanskeligt eller direkte umuligt at se markørens oprindelige semantiske motivation:

- (46) Det må ikke hedde sig at jeg er doven.
- (47) Det hører sig til.
- (48) Det er i og for sig en god idé.

Det gælder dog som det er demonstreret med eksemplerne (30)-(45), at en lang række af de situationstyper der i visse sprog markeres med en særlig mediummarkør, i dansk markeres med *sig*. Den kendsgerning giver os en særdeles god grund til at betragte *sig* som en mediummarkør.

3.3 DET DANSKE REFLEKSIV- OG MEDIUMPARADIGME

Med de tre gode grunde til at betragte *sig* som mediummarkør leveres samtidig argumenter for at der eksisterer et tilsvarende antal lige så udmærkede motiver for at betragte *sig selv* som refleksivmarkør. Det vigtigste motiv er at *sig selv* er obligatorisk og *sig* udelukket i de prototypiske refleksive situationer. Sådan har det ikke været på tidligere sprogtrin. I artiklen om *selv* i Ordbog over det Danske Sprog bemærkes det at *selv* tidligere blev brugt "som et temmelig overflødigt tillæg til det foreg. pron." (bind 18:1006). Havde *selv* ikke været obligatorisk i refleksivsituationerne, ville der være grund til at hævde at ordet primært spillede en emfatisk rolle, men fordi *sig+selv* er obligatorisk i den prototypiske refleksive situation, er det klart, som Kemmer påpeger om refleksivmarkører der historisk er udviklet af emfatiske markører, at:

(...) its primary function has no longer anything to do with speaker emphasis or contrast: since it is obligatory in cases of coreference it must by definition occur in situations where there is no such emphasis (Kemmer 1993:47).

På baggrund af den viden vi nu har om refleksivitet i dansk, kan vi opstille et revideret refleksivparadigme (tabel 2). Hvor det traditionelt siges at dansk har to særlige refleksiver, *sig* og *sin*, ses det at antallet snarere er seks: de fem medlemmer af refleksivparadigmet i tabel 2 og det refleksive possessiv *sin* (*sit/sine*).

TABEL 2 Det danske refleksiv- og mediumparadigme

	REFLEKSIV		MEDIUM	
	SG	PL	SG	PL
1	mig selv	os selv	mig	os
2	dig selv	jer selv	dig	jer
3	sig selv		sig	

Eftersom mange af de ovenstående resultater bygger på de tværsporglige observationer Kemmer (1993) har foretaget, er det nødvendigt at påpege

at hendes analyse af de kontinentale skandinaviske sprog, og dermed af dansk, afviger fra min. Ifølge Kemmer hedder den særlige reflexivmarkør i dansk *sig*. Det konkluderer hun på baggrund af en udredning af det protogermanske pronomener **siks* udvikling i nordisk. I det følgende afsnit opsummerer jeg de vigtigste punkter i denne udredning, der findes hos Kemmer (1993:185ff.), og diskuterer derpå hendes påstand om *sigs* status som reflexivmarkør.

3.3.1 SIG SOM REFLEKSIVMARKØR?

I oldnordisk fandtes der to reflekser af det protogermanske reflexivpronomen **sik*: *i*. et pronomener *sik*, der fungerede som reflexivmarkør i tredje person ved almindelige transitive verber og som emfatisk reflexivmarkør hvor der skulle signaleres kontrast til et andet potentielt objekt; *ii*. et verbalt suffiks *-sk*, der fungerede som mediummarkør, ligeledes i tredje person, i mediumsituationer som *klæðaða-sk* 'klæde sig på', *leggja-sk* 'lægge sig' og *setja-sk* 'sætte sig'.

På et tidligere sprogtrin fungerede *sik* både som reflexiv- og mediummarkør. Markøren var da trykstærk når den markerede reflexive situationer, og trykssvag i mediumsituationer. I mediumsituationerne undergik den på et tidspunkt en reduktion til *-sk*, og der blev dermed skabt en særlig mediummarkør. Derefter fandt en artikulationsstedsassimilation sted, og *-sk* blev til *-st*. Det er den form mediummarkøren har i islandsk. I de kontinentale skandinaviske sprog reduceredes *-st* til *-s* og optræder derefter kun i passive mediumtyper (mediopassiv eller *s*-passiv) samt som fossiler i visse af de oprindelige mediumsituationer som fx *færdes*, *mødes*, *enes*, *skændes*, *mindes*, *ældes*, *trives*, *dages*, *grønnes*.

Den diakrone refleks af det oldnordiske reflexivpronomen *sik* er *sig* i dansk (og en lignende form i norsk og svensk), hvor ordet ifølge Kemmer stadig fungerer som reflexivmarkør og desuden har fået udvidet sit anvendelsesområde således at det i dag også markerer mediumsituationer, jf. de følgende norske eksempler fra Kemmer (1993:191): *vaske seg*, *forbarne seg*, *sitte seg*, *forestelle seg*, *åpne seg*, *bevæge seg*, *forbedre seg*, *forandre seg*.

At *sig* markerer mediumsituationer, har eksemplerne i de foregående afsnit til fulde demonstreret, men lige så enig jeg er med Kemmer mht. dette forhold, lige så uenig er jeg i påstanden om at *sig* fortsat fungerer som reflexivmarkør. Forfatteren giver ikke eksempler på markeringen af prototypiske reflexive situationer i dansk (eller norsk) hvor forekomsten af

selv er obligatorisk. Havde hun gjort det, måtte hun nødvendigvis konkludere at *sig selv* er refleksivmarkøren i dansk. I en diskussion af Faltz' analyse af nederlandsk *zich* bemærker Kemmer nemlig at hun ikke forstår de kvaler han har med beskrivelsen af denne markør. Fordi *zich*, ligesom *sig*, i visse kontekster har forskellig funktion afhængig af om den optræder alene eller sammen med *zelf*, er Faltz i tvivl om han skal kalde den "a middle strategy with pronominal reflexive syntax, or a pronominal reflexive with extended applications to some middle contexts" (Faltz 1985:129). Til disse overvejelser siger Kemmer:

Under the analysis presented here, *zich* and *zichzelf*, are considered to have simply become functional distinct (albeit semantically related) markers, an MM [middle marker] and an RM [reflexive marker], respectively (Kemmer 1993:185).

Hun underbygger sin påstand med to eksempler fra nederlandsk der viser hhv. en refleksiv- og en mediumsituation; eksemplerne er gengivet med min danske oversættelse i (49)-(50):

(49) Jan zag zichzelf.
'Jan så sig selv.'

(50) Jan heeft zich aangekleed.
'Jan har klædt sig på.'

Hvortil hun bemærker at *zelf* er obligatorisk i (49). Som det ses af oversættelserne, og som jeg har demonstreret i det ovenstående, er situationen den samme i dansk. Det er derfor overordentlig vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at argumentere for *sigs* dobbelte status som refleksiv- og mediummarkør.

3.4 SIG I ANDRE SAMMENHÆNGE

Jeg har i analysen af refleksivitet i dansk taget udgangspunkt i typiske medium- og refleksivsituationer og dermed i forekomsten af *sig* og *sig selv* i simple sætninger, dvs. i sætninger med ét prædikat og to, i enkelte tilfælde tre argumenter. Det har jeg gjort fordi det er i kodningen af disse prototypiske situationer at vi forventer at markørernes prototypiske eller primære funktion kommer tydeligst til udtryk. Jeg har vist at *sig* i de helt simple sætninger fungerer som mediummarkør. Om analysen kan opret-

holdes for *sig* i andre sammenhænge, er et andet spørgsmål. Det behandles i det følgende.

Selvom det ikke kan forventes at alle forekomster af *sig* med lige stor tydelighed udviser mediumkarakteristika, kræves det af en fyldestgørende beskrivelse at også *sig* i andre sammenhænge end de helt simple sætninger tages i betragtning. Andre sammenhænge er bl.a. den såkaldte langdistancebinding af *sig* (jf. fx Hellan & Koch Christensen 1986:6) og forekomsten af *sig* (og *sig selv*) i forbindelse med præpositioner.

Sig siges at være langdistancebundet når markøren fra en ikke-finit komplementsætning henviser til (er bundet af) subjektet i hovedsætningen, og dette ikke samtidig fungerer som subjekt i komplementsætningen. Et forsøg på at opstille simple og elegante bindingsbetingelser for distributionen af *sig* og *sig selv* fører Vikner (1986:21) til at betragte denne brug af *sig* som "the core case", dvs. som den grundlæggende brug. Jeg argumenterer i Hvilshøj 1998 for det urimelige i den påstand, bl.a. pga. den ringe hyppighed af det langdistancebundne *sig*. I Projekt Bysociolingvistik's korpus findes 1343 forekomster af *sig* (*sig selv* fraregnet); heraf er kun fem langdistancebundne. Tre af disse ses i (51)-(53):⁷

- (51) (uf) have sådan en rendende om benene på sig
- (52) de vadede jo rundt der P Tmed syv børn P løbende efter sig ik'
- (53) er det ikke irriterende at have sådan en sprogforsker rendende i røven på sig hele tiden

Sætningerne beskriver alle begivenheder der normalt er orienteret mod hovedsætningens (til tider underforståede) subjekt, og således er det også her naturligt at tale om forventet koreference mellem *sig* og antecedenten og at analysere denne anvendelse af *sig* som et tilfælde af mediummarkøren *sig*.⁸

Hvad de præpositionelle kontekster angår, hævder Jakubowicz (1994) at *sigs* mulighed for at optræde i en præpositionsfrase er bestemt af typen af præposition, men som eksemplerne (54)-(56) viser, er distributionen snarere styret af om verbum og præposition enten beskriver en handling der normalt eller nødvendigvis er rettet mod agenten selv, eller en handling der normalt er rettet mod andre.

- (54a) Han tog ansvaret på sig.
- (54b) Han sigtede på sig selv.
- (55a) Han tog hende med sig.

- (55b) Han talte med sig selv.
 (56a) Han lagde fortiden bag sig.
 (56b) Man kan ikke stå bag sig selv.

Til handlinger som fx 'sigte på', 'tale med' og 'stå bag' er der sædvanligvis knyttet en forventning om at argumenterne refererer til distinkte entiteter; gør de ikke det, opstår der en refleksiv situation, og denne markeres som andre refleksive situationer med refleksivmarkøren *sig selv*. Til handlinger som fx 'tage ansvaret på sig', 'tage nogen med sig' og 'lægge fortiden bag sig' er der derimod altid en forventning om koreference mellem de argumenter der fungerer som subjekt og præpositionsobjekt (jf. også Hellan 1988: 129). Disse handlinger beskriver med andre ord mediumsituationer, og de markeres derfor som andre mediumsituationer med mediummarkøren *sig*.

Et sidste argument for at inddrage distinktionen medium vs. refleksiv i beskrivelsen af dansk leveres af en kort analyse af den refleksive possessive situation.

3.5 DEN REFLEKSIVE POSSESSIVE SITUATION

Tag et eksempel som (57) fra Politiken 21/9/97, og sammenlign det med den uacceptable sætning i (58):

- (57) Man er jo ikke sin egen bedste psykolog.
 (58) *Man er jo ikke sin bedste psykolog.

Ligesom *sig selv* er obligatorisk i den refleksive situation er *sin egen* obligatorisk i den refleksive possessive situation i (57). Andre eksempler på obligatorisk forekomst af *sin egen* ses i den idiomatiske sætning i (59) og eksempel (60) fra Studentersektionens Nyhedsbrev, Dansk Magisterforening, nr. 3, 1997, s. 2:

- (59) Han er sin egen værste fjende.
 (60) Den primære forudsætning for at kunne skrive speciale er – sat på spidsen – at kunne udholde sit eget selskab (...) Man møder hele tiden sig selv (...) Man er hele tiden sin egen pisk over nakken og sin egen værste dommer.

Hvor *sig selv* i den refleksive situation signalerer at argumenterne mod forventning refererer til den samme entitet, markerer *sin egen* i disse eksem-

pler at agenten og besidderen af det andet argument mod forventning har samme referent.

På samme måde kan vi drage en parallel mellem mediummarkøren *sig* og det reflektive possessive *sin*. I (61)–(62) er *sin egen* udelukket. Besidderforholdet er her – som handlingen i mediumsituationen er det – subjekt- eller selvorienteret, dvs. koreferencen er forventet eller forudsigelig:

(61) Han tog *sin* afsked.

(62) Han faldt og slog *sin* næse.

I andre tilfælde som fx (63) kan både *sin* og *sin egen* forekomme:

(63) Han anmeldte *sin/sin egen* bror til politiet.

Men det er der intet overraskende i; i medium- og reflektivsituationerne er der på lignende vis mulighed for at både *sig* og *sig selv* kan optræde. Ikke ulig situationer med *sig selv* over for *sig* signalerer *sin egen* over for *sin* i et eksempel som (63) emfase eller kontrast og/eller at koreferencen er uventet (man anmelder ikke *sin egen* bror til politiet).

4 KONKLUSION

Ved at inddrage kategorien medium som Kemmer har vist er en “cross-linguistically valid semantic category” (1993:243) der er grammatikaliseret i en lang række sprog, har denne artikel demonstreret at dansk hører til de sprog der skelner formelt mellem medium- og reflektivsituationer. Analysen der ligger bag den erkendelse, sætter os bl.a. i stand til at redegøre for den i visse kontekster komplementære distribution af *sig* og *sig selv*; et forhold der er af afgørende betydning for beskrivelsen af reflektivitet i dansk, men som kun er noteret af de færreste. Artiklen har vist at *sig selv*, ligesom reflektivmarkører i en lang række andre sprog, hovedsagelig optræder ved verber der beskriver handlinger der almindeligvis rettes mod andre, og at *sig* forekommer sammen med verber der beskriver handlinger man normalt eller nødvendigvis retter mod sig selv. Det fremgik af afsnit 3 at medium- og reflektivkarakteristikken af *sig* og *sig selv* ikke alene gælder de helt simple medium- og reflektivsituationer, men at den også dækker distributionen af markørerne i præpositionelle kontekster samt tilfælde af det sjældent forekommende langdistancebundne *sig*. Endelig synes distinktionen,

som det er vist sidst, at spille en rolle for forekomsten af *sin* og *sin egen* i de reflektive possessive situationer.

En mængde mere eller mindre idiomatiske tilfælde lader sig ikke umiddelbart forklare med henvisning til distinktionen medium vs. reflektiv; for at redegøre for markørernes forekomst i disse forbindelser kræves en diakron undersøgelse. Tilbage står desuden at foretage en systematisk, synkron undersøgelse af distributionen af *sig* og *sig selv* i et større korpus. En særlig udfordring ligger i at undersøge om der i dansk knytter sig formelle forskelligheder til de enkelte mediumsituationstyper nævnt i 3.2.1, og i så fald hvilke. En sådan undersøgelse vil ikke alene være et væsentligt bidrag til beskrivelsen af kategorien medium i dansk, men også til opstillingen af en typologi over de semantiske typer som sprog med mediummarkører koder.

NOTER

1. Artiklen bygger på Hvilshøj 1998 og er en omarbejdet version af Hvilshøj 1999.
2. Eksemplerne fra fula stammer fra hhv. Faltz (1985:32) og Klaiman (1992:36). De finske eksempler er fra Sulkala & Karjalainen (1992:122, 133). De øvrige eksempler (på nær de engelske) kan jeg takke de følgende for: Karl-G. Prasse (arabisk), Birgitte Jacobsen (grønlandsk), Johnny Christensen (græsk) og Nils Bjervig (russisk). Ingen af de nævnte kan dog holdes ansvarlig for de interlineariseringslinjer som jeg delvis på egen hånd har forsynet deres eksempler med. Følgende forkortelser er anvendt: REFL = reflektiv; SG = singularis; POSS = possessiv; PAR = partitiv; INDIK = indikativ; IMPERF = imperfektum.
3. Flere har undret sig over fraværet af *himself* i dette eksempel hvorfor det er nødvendigt at bemærke at verbet *wash* kun optræder med reflektivt objekt "either when the subject-object coreference is to be called attention to by means of contrastive stress (...) or else when the speaker wishes to detach from the event its status as a common socio-cultural phenomenon" (Faltz 1985:7). Ingen af disse særlige omstændigheder tilsigtes i eksemplet der derfor ser ud som det gør.
4. Med "dansk" mener jeg her og i det følgende "dansk rigsmål". Det er velkendt at forholdene er anderledes i visse danske dialekter. Dialektal sprogbrug berøres ikke i denne artikel; se i stedet de spredte oplysninger om sprogbrugen i dialekter hos Diderichsen (1939). Jul Nielsen (1986) beskriver brugen af *sin* (*sit/sine*) i jysk.

5. Punktummerne i (27)-(29) skal tages alvorligt. Det er distributionen i de helt simple sætninger jeg ser på her. I andre sammenhænge kan distributionen være anderledes, jf. *sigs* mulighed for at optræde sammen med verbet *se* i et eksempel som *Han så sig i spejlet*. Eksemplet indgår i eksempel (30) i afsnit 3.2.1.
6. Her er jeg udelukkende interesseret i mediumsituationer i hvilke *sig* optræder, og vil derfor ikke komme nærmere ind på *s*-passiven, men se Kemmer 1993:148f.
7. I transskriptionen angiver "(uf)" en uforståelig sekvens, "P" en kort pause og "T" en tøvelyd.
8. Diskussionen mht. det langdistancebundne *sigs* status som mediummarkør er her stærkt forsimplet; se i stedet Hvilshøj 1998:71-80.

L I T T E R A T U R

- Allan, Robin, Philip Holmes & Tom Lundskær-Nielsen (1995): *Danish: A Comprehensive Grammar*. London: Routledge.
- Ariel, Mira (1988): Referring and accessibility. *Journal of Linguistics* 24:65-87.
- Ariel, Mira (1994): Interpreting anaphoric expressions: A cognitive versus a pragmatic approach. *Journal of Linguistics* 30:3-42.
- Diderichsen, Paul (1939): Om Pronominerne *sig* og *sin*. *Acta Philologica Scandinavica* 13:1-95.
- Diderichsen, Paul (1946): *Elementær dansk Grammatik*. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
- Everaert, Martin (1986): *The Syntax of Reflexivization* (= *Publications in Language Sciences* 22). Dordrecht: Foris Publications.
- Faltz, Leonard M. (1985): *Reflexivization: A study in universal syntax*. New York: Garland Publishing, Inc.
- Faltz, Leonard M. (1989): A role for inference in meaning change. *Studies in Language* 13:317-331.
- Givón, Talmy (1990): *Syntax: A functional-typological introduction*. Vol. 2. Amsterdam: John Benjamins.
- Haiman, John (1983): Iconic and economic motivation. *Language* 59:781-819.
- Haiman, John (1985): *Natural Syntax: Iconicity and erosion* (= *Cambridge Studies in Linguistics* 44). Cambridge: Cambridge University Press.
- Haiman, John (1995): Grammatical signs of the divided self: A study of language and culture. Abraham, Givón & Thompson (red.): *Discourse Grammar and Typology: Papers in honor of John W.M. Verhaar* (= *Studies in Language Companion Series* 27), s. 213-234, Amsterdam: John Benjamins.
- Hellan, Lars (1988): *Anaphora in Norwegian and the Theory of Grammar* (= *Studies in Generative Grammar* 32). Dordrecht: Foris Publications.

- Hellan, Lars & Kirsti Koch Christensen (red., 1986): *Topics in Scandinavian Syntax*. Dordrecht: Foris Publications.
- Hermansson, Lars (1952): *Reflexive und intransitive Verba im älteren Westgermanischen*. Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri.
- Hvilshøj, Ulrik (1998): Refleksivitet i dansk: *Sig og sig selv* i et typologisk perspektiv. Speciale indleveret ved Institut for Almen og Anvendt Sprogvidenskab, Københavns Universitet.
- Hvilshøj, Ulrik (1999): Refleksivitet i dansk: *Sig og sig selv* i et typologisk perspektiv. Bache, Heltoft & Herslund (red.): *Ny forskning i grammatik* (Fællespublikation 6), Odense: Odense Universitetsforlag.
- Høysgaard, Jens Pedersen (1752): *Methodisk Forsøg til en Fuldstændig Dansk Syntax*. Bertelsen (udg., 1923): *Danske Grammatikere fra Midten af det syttende til Midten af det attende Aarhundrede*. Bind V, s. 1-506, København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
- Jakubowicz, Celia (1994): Reflexives in Danish and French: Morphology, syntax, and acquisition. Lust, Hermon & Kornfilt (red.): *Syntactic Theory and First Language Acquisition: Cross-linguistic perspectives*. Vol. 2: *Binding, dependencies, and learnability*, s. 115-144, Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- Juel Henriksen, Peter (1997): *Talesprog med ansigtsløftning: Utilisering af et stort dansk talesprogs-korpus* (= *Instrumentalis* 10). København: Institut for Almen og Anvendt Sprogvidenskab.
- Jul Nielsen, Bent (1986): Om pronominet *sin* i jysk. *Danske Folkemål* 28:41-101.
- Kemmer, Suzanne (1993): *The Middle Voice* (= *Typological Studies in Language* 23). Amsterdam: John Benjamins.
- Kemmer, Suzanne (1995): Emphatic and reflexive *-self*: Expectations, viewpoint, and subjectivity. Stein & Wright (red.): *Subjectivity and Subjectivisation: Linguistic perspectives*, s. 55-82, Cambridge: Cambridge University Press.
- Klaiman, Miriam (1992): Middle verbs, reflexive middle constructions, and middle voice. *Studies in Language* 16:35-61.
- Langacker, Ronald W. (1987): *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol. 1: *Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Levinson, Stephen C. (1987): Pragmatics and the grammar of anaphora. *Journal of Linguistics* 23:379-434.
- Levinson, Stephen C. (1991): Pragmatic reduction of the Binding Conditions revisited. *Journal of Linguistics* 27:107-161.
- Lyons, John (1968): *Introduction to Theoretical Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mikkelsen, Kristian (1911): *Dansk ordføjningslære*. København: Lehmann & Stages Forlag.
- Reinhart, Tanya & Eric Reuland (1991): Anaphors and logophors: An argument structure perspective. Koster & Reuland (red.): *Long-distance Anaphora*, s. 283-321, Cambridge: Cambridge University Press.
- Sulkala, Helena & Merja Karjalainen (1992): *Finnish*. London: Routledge.
- Vikner, Sten (1986): Parameters of Binding in Danish and English. Speciale indleveret ved Institut for Engelsk, Københavns Universitet.